

ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ПЕДАГОГИК ТЕСТ ТОПШИРИҚЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ВА УЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ

DOI: 10.53885/edinres.2021.20.49.027

А.Р. Саттиева

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат
тест маркази

Д.М. Алимова

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат
тест маркази

Р.А. Бегматова

Тошкент шаҳри, Олмазор тумани, 46- сонли мактаб

М.К.Ерматов

Тошкент шаҳри, 4- сонли сколиозга ихтисослаштирилган мактаб
интернати

Аннотация: ушбу мақолада таълим жараёнларида фойдаланиладиган тест топшириқларини яратишда педагогик ўлчовлар назарияси, тестология қоидалари асосида ишлаб чиқиш ва ушбу тест топшириқлари ўқитиладиган мавзулар ва дарсликлар асосида тузиш кераклиги таъкиф этилган. Бундан ташқари тестология қоидалари асосида тузилган тест топшириқлари ёрдамида ўқувчилар ва талабаларини билим даражасини баҳолаш учун жорий ва якуний синовларда фойдаланиш тавсия этилган.

Калит сўзлар: педагогик тест материаллари, тест топшириқлари, тестология, тест турлари.

РАЗРАБОТКА И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕСТОВЫХ ЗАДАНИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

А. Р. Саттиева

Государственный испытательный центр при Кабинете
Министров Республики Узбекистан

Д. М. Алимова

Государственный испытательный центр при Кабинете
Министров Республики Узбекистан

Р. А. Бегматова

Город Ташкент, Алмазарский район, школа №46

М. К. Ерматов

Ташкент, школа-интернат при сколиозе №4

Аннотация: В статье предложено, что разработка тестовых

заданий, используемых в учебном процессе, должна основываться на теории педагогических измерений, правилах тестологии, на учебниках и изученных темах. Также рекомендуется использовать тестовые задания, созданные в соответствии с правилами тестологии, в текущих и итоговых испытаниях для оценивания уровня знаний учащихся и студентов.

Ключевые слова: педагогические тестовые материалы, тестовые задания, тестология, виды тестов.

DEVELOPMENT AND USE OF PEDAGOGICAL TEST ITEMS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

A. R. Sattieva

State Testing Center under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan

D. M. Alimova

State Testing Center under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan

R. A. Begmatova

Tashkent city, Almazar district, school No46

M. K. Ermatov

Tashkent, boarding school for scoliosis No. 4

Abstract: *The article proposes that the development of test items used in the educational process should be based on the theory of pedagogical measurements, the rules of educational assessment, on textbooks and topics studied. It is also recommended to use test items created in accordance with the rules of educational assessment in the current and final tests to assess the level of knowledge of pupils and students.*

Key words: *pedagogical test materials, test tasks, educational assessment, types of tests.*

Сўнги йилларда мамлакатимизни ҳар томонлама тараққий эттириш мақсадида барча соҳалар қатори таълим тизимида ҳам қатор ижобий ишлар амалга оширилмоқда. Хусусан, таълим тизимини модернизация қилиш, илм-фанни ривожлантириш, ўқитишнинг замонавий шакл ва технологияларини жорий этиш бўйича кенг қўламли ишлар олиб бориш, шу билан бирга, юрт равнақи йўлида муносиб ҳисса қўшувчи малакали кадрларни тайёрлаш, таълим ва фан соҳасида меҳнат фаолиятини олиб бораётган ҳар бир педагог-ўқитувчиларнинг бурчидир.

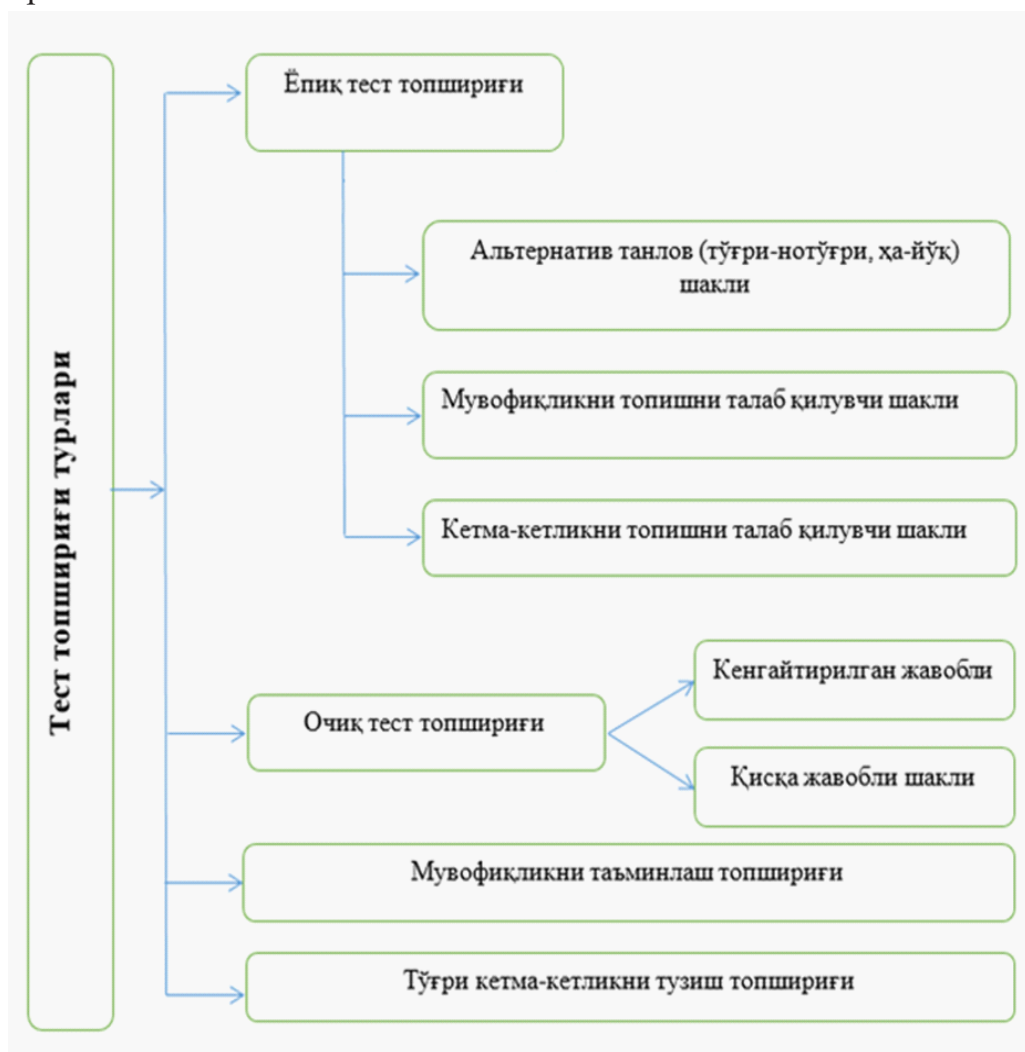
Ўқув жараёнини модернизация қилиш жараёнида талабалар ёки ўқувчилар билимини баҳолаш усулларида бири сифатида тест тизими ва тест технологияларини ривожлантириш кенг аҳамият касб этмоқда.

Бугунги кунда тест тизимини илмий-методик манбалар билан таъминлаш энг долзарб муаммолардан бири саналади. Ушбу муаммо, биринчи навбатда, педагог-ўқитувчилар учун педагогик тест топшириқларини (ПТТ) ишлаб чиқишидир. Тест топшириқларини ишлаб чиқиш учун, энг аввало, тестологиянинг ўзи нима эканлигини ўзлаштириш жуда муҳим ҳисобланади [1]. Педагогик тест – муайян билим соҳаси бўлимлари бўйича синалувчиларнинг тайёргарлик даражасини ҳолисона аниқлаш имконини берувчи тест топшириқлари тўпламидир [2]. Педагогик тест материалларини ишлаб чиқишда уларни оддий топшириқдан, яъни савол ва жавобларни тақдим этиш шаклида эмас, балки уни яратиш ва қўллаш жараёнида педагогик ўлчовлар назарияси, тестология қоидалари асосида ишлаб чиқишдир [3]. Тестология қонун-қоидалари асосида тузилган тест топшириқларини ўқув жараёнига жорий қилиш таълим жараёнидаги муаммоларни объектив баҳолашга имкон беради. Тест синовлари муаммоларига бағишланган илмий ва услубий адабиётларда педагогик тестларнинг турли хил таснифлари таклиф қилиниши билан бирга тест топшириқларининг асосий шакллари, тест топшириқларини лойиҳалашга қўйиладиган умумий талаблар баён қилинган.

Педагогик тестларнинг энг кенг тарқалган тури битта тўғри жавобдан иборат бўлган тест топшириқлари бўлиб, уларда ўрганилаётган фаннинг асосий бўлимлари ёки мавзуларига биноан тест топшириқлари тузилади. Тузилган тест ёрдамида талаба ёки ўқувчиларнинг ўқув материални ўзлаштириш даражаси синов пайтида текширилади ва уларнинг билим ва кўникмалари қай даражада эканлиги аниқланади. Синов учун режалаштирилган билим ва кўникмалар рўйхатига ўрганилаётган фаннинг концептуал аппаратини ўзлаштириш, аниқ фактларни билиш, ўрганилаётган материални тушунтириш, умумлаштириш, тизимлаштириш қобилияти ва шу каби бошқа талаблар киритилиши мумкин. Педагогик адабиётларда ўқув мазмуни ва мутахассисликларни режалаштиришда эътиборга олиниши лозим бўлган ўқув мақсадлари таснифини ишлаб чиқишга ҳаракатлар қилинмоқда. Адабиётларда педагогик тест топшириқларини тузиш услубига қараб, тўртта шаклга ажратилади [2]: ёпиқ тест топшириғи; очиқ тест топшириғи; мувофиқликни таъминлаш топшириғи ва тўғри кетма-кетликни тузиш топшириғи кабилардир. Биз буни қуйидаги жадвал орқали батафсил ёритиб берамиз.

Тест вариантини яратишда тест топшириқларининг барча кўрсатилган шаклларидан фойдаланиш мумкин, аммо билимни баҳолаш учун ўтказиладиган якуний синов учун тест вариантини яратишда бир хил шаклни танлаб олиш тавсия этилади.

Ҳозирги вақтда энг кенг тарқалган тест топшириқлари ёпиқ шаклда бўлиб, улар бир нечта таклиф қилинган жавоблар орасидан тўғри жавобни танлашни ўз ичига олади. Синалувчилар билимини баҳолаш учун тестларни тузишда тест топшириқларининг ушбу туридан фойдаланишни тавсия этилади. Шу билан бирга, тест топшириқлари шакли ва уларнинг форматларини танлашдан бошлаб тестнинг ишончилиги, яроқлилиги (валидлиги) каби сифатларини баҳолаш орқали тест топшириқларини ишлаб чиқиш қоидаларига амал қилиниши керак.

ёпиқ тест топшириғи ёки танлов усули билан берилган тест топшириғи - синалувчи тўғри жавобни келтирилган жавоб вариантлари ичидан танлайди;

очиқ тест топшириғи - синалувчидан топшириққа жавоб вариантини ўзи шакллантириши, яъни ёзиши талаб қилинади;

мувофиқликни таъминлаш топшириғи – синалувчидан икки тўпلام

элементларининг ўзаро мослигини аниқлаш талаб этилади;

тўғри тартибни аниқлаш топшириғида - тест топширувчидан элементларни тўғри кетма-кетлигини аниқлаш талаб этилади.

Адабиётларда тестларни тузишда билиш ва бажариш керак бўлган бошқа муҳим талаблар ҳам берилган [4,5]. Таъкидлаш керакки, тестология бўйича илмий мақола ва адабиётлар, ўқув қўлланмаларда, қоида тариқасида, битта тўғри жавобни танлаш билан топшириқларга устунлик бериш таклиф этилади, яъни битта тест топшириғидаги битта тўғри жавобга жуда яқин бўлган жавобларни келтириш тавсия этилади. Бироқ, бундай комбинация амалиётда шуни кўрсатадики, чалғитувчи жавобларнинг яхши танланганлиги синалувчиларга бундай тест топшириқларини бажаришда сезиларли даражада қийинчилик туғдиради. Бундай тест топшириқлари синалувчиларнинг эгаллаган билимлари қай даражада эканлигини аниқлаш имконини беради. Шунинг учун тест топшириқларидан синалувчиларнинг билимини баҳолаш учун ўтказиладиган якуний синов вақтида фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Тестологлар тест топшириқлари тест тузиш қоидаларига мос ҳолда тузилганлигини тест материалларининг сифати билан боғлайдилар ва ўқувжараёнларидаги синовларда ва айниқса, якуний назорат синовларида мана шундай тест топшириқларидан фойдаланишни тавсия этадилар. Бироқ тест материалларининг сифати, тест тузувчилар томонидан ишлаб чиқилган тест топшириқлари текширилиши, сигналиши, муҳокамалардан ўтказилиши ва мутахассис экспертлар тавсияси каби бир неча босқичлардан ўтиши талаб этилади. Ушбу талабларга жавоб берадиган тест топшириқлари бир хил шароитда апробациядан ўтказилади ва унинг натижалари тестологияда фойдаланиладиган статистик усуллар орқали статистик таҳлили билан баҳоланади.

Олий таълим шароитида талабалар гуруҳлари 30 кишини ташкил қилганда ва семинар дарси давомида барча талабалар билан савол жавоб қилиш вақт нуқтаи назаридан имконият бўлмаганда, семинар дарси охирида тестдан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Бундай ҳолда, таклиф қилинган тест вариантлари ўрганилаётган мавзу бўйича 10 дан ортиқ бўлмаган саволларни ўз ичига олиши керак ва шунга мувофиқ уларни амалга ошириш учун 7-10 дақиқа вақт ажратилади. Семинарларда ишлатиладиган тестларда жуда кўп сонли саволлар бўлмаслиги керак. Бу ерда вақт омилини ҳисобга олиш жуда муҳимдир. Шу муносабат билан ҳар бир тест топшириғини бажариш учун синалувчига, қоида тариқасида, 1 дақиқадан 2 дақиқагача вақт (вақт вазифанинг мураккаблигига қараб) кераклигини эслатиб ўтиш ўринлидир. Семинар давомида тест синовларини қўллашни режалаштиришда юқорида айтиб

ўтилган масалаларни эътиборга олиш керак.

Тест ёрдамида талаба ёки ўқувчиларнинг мустақил олган таълимини қай даражада ўрганганлигини аниқлаш ҳамда олган билимларини баҳолашда ҳам фойдаланиш мумкин. Бунда тест топшириқлари ўрганилаётган фаннинг ўқув дастурида белгиланган мавзуларни қамраб олган ҳолда ишлаб чиқилади ва маъруза курси учун фойдаланиш тавсия этилган ўқув адабиётларнинг мазмунини ҳам акс эттириши керак. Бу эса талабанинг эътиборини ўрганилаётган мавзунинг ёки бўлимнинг энг муҳим жиҳатларига қаратишга имкон беради.

Хулоса ўрнида айтишимиз мумкинки, педагог-ўқитувчиларнинг педагогик тестларни ишлаб чиқиш бўйича ўз қарашлари ва мулоҳазалари мавжуддир. Шунинг учун тест топшириқларини ишлаб чиқиш бўйича алоҳида дарсликлар, илмий мақола муаллифлари томонидан таклиф қилинаётган ёндашувлар, талаб ва таклифларни ҳам эътиборга олиш керак. Бу эса тест синовларида олинган натижаларни таҳлил қилиш, тест топшириқларини ишлаб чиқишдаги ютуқ ва камчиликларни аниқлашга ёрдам беради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

Аванесов В. С. Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе: Учеб. пособие. М., 1987 г.

Аванесов В. С. Теоретические основы разработки заданий в тестовой форме: Пособие для профессорско-преподавательского состава высшей школы. М.: МГТА 1995. – 95 с.

Баратов А.А. Таълим сифатини баҳолашда асосий педагогик ўлчов воситаси бўлган тест топшириқларининг назарий асослари ҳақида. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази, “Ахборотнома” илмий-услубий журнали, Тошкент ш., 2018 й. №3, 4-9 бет.

М.Ш. Закирова, Н.Н. Ерматова Тест тузиш методикаси ва экспертизаси. Услубий қўлланма., Тошкент ш., 2018 й., -41бет.

M. Yu. Tashmetov, F. K. Khallokov, N. B. Ismatov, I. I. Yuldashova, I. Nuritdinov, S. Kh. Umarov. Study of the influence of electronic radiation on the surface, structure and Raman spectrum of a TlInS₂ single crystal // Physica B: Condensed Matter. Volume 613, 2021, 412879

Чельшкова М. Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов: Учеб. пособие. М., 2002. – 432 с.